

הרב הראל דביר

ישיבת תורת החיים

יד בנימין

הקרבת קרבן פסח שני כשלא קרב פסח ראשון

פתיחה

יש לדון בשאלה כיצד יש לנהוג במידה ויתאפשר לחדש את עבודת קרבנות בין פסח ראשון לפסח שני: האם מותר והאם חובה לעשות פסח שני. במידה ואין אפשרות להקריב פסח שני במצב כזה משום שאין ציבור נדחים, יש לדון האם יחידים מתוך הציבור יכולים לעשות פסח שני משום שהם אינם ציבור או שדין אחד לכל הציבור ואף היחידים שבציבור אינם יכולים לעשות פסח שני.

העניין העיקרי שיש לבארו הוא האם מה שנאמר שאין ציבור נדחה לפסח שני הוא דין כללי ועקרוני, הנוהג בכל אופן שבו נוצרה מציאות של רוב ציבור שלא יצאו ידי חובה בפסח ראשון, או שזהו דין מסוים בטומאת מת, שנאמר כחלק מהכלל שטומאה דחוייה בציבור וכחלק מההיתר לעשות פסח ראשון בטומאת מת, ואז במקרה של רוב ציבור שנדחו לפסח שני שלא מחמת טומאת מת אלא מסיבה אחרת ניתן לעשות פסח שני.

א.

דברי חז"ל

מדברי התוספתא והירושלמי נראה שציבור לעולם אינם עושים פסח

שני

נאמר בתוספתא (פסחים ה, ד):

ניתן להן לישראל לבנות בית הבחירה – היחיד עושה פסח שני ואין הצבור עושה פסח שני. ר' יהודה אומר: אף הצבור עושה פסח שני. אמר ר' יהודה: מעשה בחזקיה מלך יהודה שהעשה את הצבור לעשות פסח שני,

האוצר ♦ גיליון ט"ו

שנאמר: כי מרבית העם רבת מאפרים וממנשה מיששכר ומזבולון לא הטהרו וגו'.

תוספתא זו הובאה גם בירושלמי (פסחים ט, א), ובפשטות נראה שמדובר בדיוק על הנידון דידן, דהיינו מקרה שבו התאפשר לחדש את עבודת הקרבנות בין שני הפסחים, וכן פירשו מרכבת המשנה (חעלמא, הל' ק"פ ז, א ד"ה וראיתי) ועוד אחרונים^א. ולכאורה נראה שהלכה כתנא קמא, דיחיד ורבים הלכה כרבים.

א. החתם סופר (בהגהותיו על הירושלמי שם), המשך חכמה (במדבר כח, טז), הגרי"פ פערלא (בביאורו ל"סהמ"צ של רס"ג עשה יג ד"ה אמנם באמת), המנחת אלעזר (ליקוטים, יח), המשנה שכיר (עה"ת, פרשת בשלח ד"ה ועוררני).

ובקרבת העדה כתב: "ניתן לישראל לבנות בית הבחירה ל"ג ליה", אך בספרו שיירי קרבן (שם ד"ה ניתן) חזר בו מכך וכתב: "בקונטרס [דהיינו בקרבן העדה] פירשתי דל"ג ליה, אך בתוספתא דמכילתין הגירסא כמו שהיא לפנינו, לכן נ"ל דה"ג: ניתן לישראל לבנות בית הבחירה ולחוג בו שלש פעמים בשנה. וכ"כ הרמב"ם ריש הל' בית הבחירה: מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להקריב בו קרבנות ולחוג עליו ג' פעמים. ומנייה דייק שהיחיד עושה פסח שני ואין ציבור עושים פסח שני, דאס"ד ציבור עושים פסח שני פעמים שעולין ד' פעמים בשנה, שאף בפסח ראשון צריכין לעלות להביא קרבן חגיגה אם נטהר בשאר ימי הפסח, וכדאמר רבי יוחנן בבבלי בחגיגה דף ט' ע"א עיין שם", עכ"ל. ולכאורה יש כמה דחקים בפירוש זה: ראשית, ההגהה המשמעותית בלשון התוספתא והירושלמי. שנית, לכאורה לא מסתבר לומר שעשיית פסח שני על ידי הציבור עומדת בסתירה לקביעה שעולים לרגל שלוש פעמים ולא ארבע, דסוף סוף בעיקרה וביסודה של המצווה, יש לעלות שלוש פעמים ולא ארבע (ומכל מקום אי איתא לחידוש זה, יש להוכיח שאין חילוק בין טומאת מת לטומאות אחרות לעניין זה שאין ציבור עושה פסח שני; ויעוין בזה להלן). שלישית, לא ברור מדוע להידחק בהסבר זה ולא לפרש כמרכבת המשנה, והרי הדוחק גדול ועצום, דמאי שייטיה דנתינת הרשות לבנות את בית הבחירה אל ההלכה הבסיסית שאין ציבור עושים פסח שני; ויעוין בזה בעלי תמר (ד"ה ניתן), ואכמ"ל. ויעוין עוד במה שהקשה המנחת אלעזר (שם) על פירוש זה. ובספר קנין תורה בשמעתתא (בהעלותך ד, ד) כתב לצדד בפירוש השיירי קרבן, ולפיו חידש שאם נבנה המקדש בין פסח ראשון לשני ניתן לעשות פסח שני משום שבאותה שנה אין ארבעה רגלים. אך מלבד הקשיים שבפירוש זה בתוספתא יש להוסיף שגם אי איתא לפירוש זה, ייתכן שהקביעה היא עקרונית, ואין משמעות לכך שבשנה מסוימת לא עלו לרגל בפסח ראשון.

ובפני משה (ד"ה ניתן) כתב שמדובר בטומאת ע"ז שהייתה מצויה בהר הבית לפני שנבנה בו המקדש. וכן כתב בחסדי דוד (על התוספתא שם). ואולם קשה לתלות תניא בדלא תניא, דהא לא נאמר במפורש שנחלקו התנאים מה הדין בטומאת ע"ז, שהיא דבר שאינו תלוי בבניין הבית וגם לא הוזכר להדיא בתוספתא. ובמקום זה הזכירה התוספתא עניין מיותר לכאורה של בניין הבית. וכבר העיר בזה בקצרה הבית יצחק (י"ד ב, קמח, ט). ומלבד זה קשה, שהרי בית המקדש הראשון נחנך בחודש תשרי (מל"א ח, ב ומו"ק ט, א), ולא היה צורך לעשות פסח בטומאת ע"ז גם לפי האפשרות שהוא נבנה במקום שהייתה בו ע"ז קודם לכן. ויעוין עוד בציץ אליעזר (יב, מז, ז) שדן בפירוש זה. ובחסדי דוד מבואר שכל הכרחו

וכך נראה לכאורה גם מהבבלי. אמנם, בבבלי לא הובא הדין הזה, אך נאמר (סו, ב - סז, א) בהקשר של טומאה שאין הציבור עושים פסח שני אלא עושים את הראשון בטומאה. וכן נאמר (סט, ב) שפסח שני ליתיה בציבור ואיתיה ביחיד. וכך כתב גם הרמב"ם (הל' ק"פ ז, א): "יחידים נדחים ואין הציבור נדחה", וכן (שם, ג): "ואין מחצה עושין את השני". ולכאורה אין חילוק בין מקרה של רוב ציבור טמאים בראשון למקרה שבו לא התאפשר כלל להקריב את הראשון, ובכל מקרה הכלל הוא שיחיד נדחה ואין ציבור נדחים.

וכן כתבו בפשטות ההיכל יצחק (או"ח נג, ב), הקול מבשר (ב, י) והמועדים וזמנים (ג, רנ סד"ה ואסיים), שהלכה כחכמים ודלא כר' יהודה במחלוקת זו². וכן כתבו אחרונים רבים כדבר ברור ופשוט שכאשר לא נעשה פסח ראשון, אין עושים פסח שני: הגבורת ארי (יומא ה, ב ד"ה ועוד ק"ל [בגליון]), הצ"ח (פסחים עו, ב ד"ה

לנטות מפירוש מרכבת המשנה הוא משום שהקרבת פסח נהגה גם לפני בניין הבית הראשון והיינו בכמות, וצ"ע מדוע לא נקט בפשטות שדברי התוספתא מתייחסים לבניין הבית השלישי, שלפניו אסור להקריב בכמות.

והבית יצחק (שם) כתב שהדיון בתוספתא הוא על טומאה ולא על עצם עשיית פסח שני כשלא קרב פסח ראשון. אך לפי זה לא ברור מדוע לא נאמר להדיא שזה הדיון, והדבר רק נלמד מהראיה שהביא ר' יהודה. ולקמן יתבאר שר' יהודה לא חילק בין הנידון ובין הראיה ולכן הסתמך על הראיה, ואילו רבנן דר' יהודה חילקו ולכן לא קיבלו את ראייתו.

ובאמת הגרי"פ פערלא (שם) תמה טובא על הפירושים הללו, וז"ל: "פירושו פשוט, דאם ניתן רשות לישראל שיבנו בית הבחירה ובנאוהו בין זמן פסח ראשון לשני, מכל מקום לא אמרינן שיעשו פסח שני כדין מי שנאנס ולא הביא בראשון שמביא בשני, משום דהיינו דוקא ביחידים אבל הציבור אין עושין פסח שני. ומפרשי הירושלמי שם נדחקו בזה בפירושים זרים מאוד, עיין שם, אבל הדברים פשוטים מאוד כמש"כ. וכבר ראיתי לקצת אחרונים שהרגישו בזה והוא מוכרח". מקורות נוספים בעניין זה הובאו בילקוט מפרשים שבסוף הירושלמי (הוצאת עוז והדר, עמ' קי-קיא).

(ב). וכן מובא בספר אור פני יהושע (ליקוטי מאמרות סי' ט' עמ' קיח) בשם הרי"ש נתנון בעל שואל ומשיב, אך מובא שם שהאדמו"ר מבעלזא השיב על דבריו וכדלקמן, ולא התבאר האם תשובה זו גרמה לרי"ש נתנון לחזור בו או לא.

ובהוספת בן המחבר להגדה של פסח אמרי אש (לה, ב - לה, א) העלה את האפשרות שהבית השלישי ייבנה בין פסח ראשון לפסח שני, וכתב שיעשו פסח שני. ואולם מפורש שם שהדברים אמורים רק אליבא דר' יהודה ולא אליבא דהלכתא. ובספר אבני שוהם (שלומוביץ; סי' עא אות ח) הביא בהסכמה את דברי ההיכל יצחק, אך בהמשך (סי' עז) הביא בהרחבה את דברי ר' אברהם פארדו והרבי מליובאוויטש דלהלן. ומדבריו נראה שלא נחת להכריע בין הדעות השונות.

גמרא חמשה), הרש"ש (פסחים שם ד"ה ועוד פסח), הנצי"ב (מרומי שדה פסחים שם ד"ה והתוס'), הבית שערים (או"ח ש"ז, יא), השפת אמת (פסחים שם על תוד"ה ה"ג), המקדש דוד (קדשים כו, א ד"ה עוד כתב), הקהלות יעקב (פסחים נה, ד"ה ומה) והגרי"ש אלישיב (הערותיו יומא נא, א ד"ה דהרי רוב; פסחים שם ד"ה והנה על)^ג.

מהכלל שאם לא עשו רוב הקהל בראשון לא יעשו טמאי המת את השני אין ראייה לנידון דידן

לכאורה היה מקום להוכיח כן מהלכה נוספת ברמב"ם (שם, ד):

היו רוב הקהל זבים ומצורעים ובוועלי נדות ומיעוטן טמאי מת, אותן טמאי מת אינן עושין בראשון לפי שהן מיעוט ואין עושין השני שאין היחידים עושין את השני אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון, וכאן הואיל ולא עשה רוב הקהל בראשון לא יעשו אלו המיעוט הטמאים למת את השני.

ומקורו בדברי הגמרא (פסחים פ, א). ובפשטות מצויר בדבריו מצב שבו פסח ראשון לא נעשה כלל – לא על ידי הזבים וחבריהם, שהרי טומאתם לא הותרה בציבור, ולא על ידי טמאי המת, ש"אינן עושין בראשון". ואף שאין לשלול מציאות של טהורים, מכל מקום ברור שהדין הזה אינו מותנה בכך. ולכאורה מוכח שהכלל שאין היחידים עושים את השני אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון הוא כפשוטו ממש, ואם הראשון נעשה על ידי מיעוט הקהל או שלא נעשה בכלל, היחידים אינם עושים פסח שני. ולא רק רוב ציבור אינם עושים פסח שני, אלא אף היחידים אינם עושים פסח שני במקרה שלא נעשה ראשון על ידי רוב ציבור. ובאמת כמה אחרונים^ד הבינו בדעת הרמב"ם שברוב זבים אין הזבים עושים לא פסח ראשון ולא פסח שני.

ג. ולפי זה התקשו האחרונים הללו בדברים התוס' (פסחים שם ד"ה ה"ג קמ"ל; וכן הוא בתוס' הר"ש על אתר) שכתבו שיש תשלומין לפסח. ובמקדש דוד יישב שכוונת התוס' לתשלומי יחיד ולא לתשלומי ציבור, אף שהקשר הדברים הוא בציבור, יעוין שם. וכעין זה מובא בהערות הגרי"ש (יומא שם) שכוונת התוס' שבאופן עקרוני יש יותר מתאריך אחד לפסח, אף שאין ציבור עושים פסח שני. אולם בהערות הגרי"ש (פסחים שם) נראה שתירוץ זה נדחה. ויעוין עוד בזה בקובץ תשובות לגרי"ש (ד, רכט), ובמה שיובא עוד לקמן בשם הגרי"ש א.

ואולם ר' אברהם פארדו¹, בתשובה שנדפסה בשו"ת יוסף אומץ (אזולאי, סי' ו) אזיל בתר איפכא, וכתב להוכיח מכאן שרוב זבים עושים פסח שני, משום שבגמרא וברמב"ם נאמר רק שטמאי המת אינם עושים פסח שני, ומשמע שהזבים עכ"פ עושים פסח שני. וכן כתב במעשה רקח (על הרמב"ם שם). וכן צידד בספר מלכי בקודש (על הרמב"ם שם), אך הדר ותבר לגויזיה וכתב שאין להכריע בהכי, משום שניתן להבין שלא מיבעיא הזבים שאינם עושים פסח שני משום שהם רוב ציבור, אלא אפילו טמאי המת, שהם מיעוט והיה מקום לחשוב שיעשו פסח שני, קמ"ל שלא. ואף שסיים ש"אינו יושר לדעתו" לפרש כך, מכל מקום לא הכריע בזה. ובאמת נראה שאין בזה הכרע לא לכאן ולא לכאן.

מדין 'שלישיתן זבין ושלישיתן טהורים ושלישיתן טמאי מתים' מוכח שבכל אופן אין פסח שני ברוב ציבור

והנה, נאמר בגמרא (פסחים פ, ב):

איתמר: היו שלישייתן זבין ושלישייתן טהורין ושלישייתן טמאי מתים. אמר רבי מני בר פטיש: אותן טמאי מתים אינן עושין לא את הראשון ולא השני. בראשון לא עבדי - הגדילו זבין על הטהורים, דלא עבדי בטומאה. הוה ליה טמאי מתים מיעוטא, ומיעוטא לא עבדי בראשון. בשני לא עבדי - נצרפו זבין עם טמאי מתים דלא עבדי בראשון, הוו להו רובא, ורובא לא מדחו לפסח שני.

ומבואר שבנוגע לפסח שני מצרפים את הזבים עם טמאי המתים ונוצר רוב שעליו נאמר הכלל ד"רובא לא נדחו לפסח שני". וכן מבואר להלכה ברמב"ם (הל' ק"פ ז, ד). ואי איתא שהכלל שרוב אינו נדחה לפסח שני לא נאמר אלא בנוגע לטמאי מתים, אזי לא הייתה צריכה להיות מניעה לעשות פסח שני במקרה זה, דהא אין כאן רוב טמאי מתים. ובאמת מגמרא זו הוכיחו כמה אחרונים שרוב זבים

(ד). חסד לאברהם (על הרמב"ם שם), פתח הבית (על הרמב"ם שם), מלא הרועים (פסחים פ, ב ד"ה אותן), ערוה"ש העתיד (הל' ק"פ קצא, טו), מנחת אשר (פסחים עד, ד"ה אך).

(ה). חתנו של החיד"א ובנו של ר' דוד פארדו בעל חסדי דוד על התוספתא.

שנדחו מפסח ראשון אינם עושים פסח שני⁽¹⁾. וכן נקט ר' אברהם פארדו בריש דבריו שם, אלא שלמסקנה ביטל זאת מפני שאר הראיות שהעלה וכדלהלן. ואולם לכאורה זו ראייה חזקה.

ואמנם בנידון זה הרוב אינו מזבים בלבד אלא מזבים וטמאי מתים יחד, אבל נראה שאין לחלק לעניין זה בין רוב משותף ובין רוב זבים, דאי איתא שהדין שאין רוב ציבור נדחים נאמר רק במקרה שרוב הציבור טמאי מת, לא היה מקום להחיל אותו כשרק מקצתם טמאי מת. ומדברי הנר דוד (גיג'; פסחים פ, ב ד"ה בב') נראה שחילק כן, דכתב שרוב זבים שנדחו מפסח ראשונים עושים פסח שני, ובשונה מהמקרה הזה. ואולי גם ר' אברהם פארדו חילק כן. אך כאמור, נראה שאין לחלק בזה.

הוכחה מלשון הברייתא ד'אלו עושין את השני' שיש פסח שני ברוב זבים ודחייתה

עוד כתב ר' אברהם פארדו להוכיח כדבריו מהאמור בגמרא (פסחים צג, א):

תנו רבנן: אלו שעושין את השני: הזבין והזבות, המצורעין והמצורעות [ונדות] ובעלי נדות, והיולדות, השוגגין והאנוסין והמזידין, וטמא, ושהיה בדרך רחוקה. אם כן למה נאמר טמא. - למה נאמר? דאי בעי למיעבד בראשון לא שבקינן ליה! אלא: אם כן, למה נאמר בדרך רחוקה - לפוטרו מן הכרת. וכמאן דאמר הורצה.

ומכך שהזבים והזבות נשנו בלשון רבים ואילו הטמא ומי שהיה בדרך רחוקה נשנה בלשון יחיד הוכיח שהדין דאיש נדחה ואין ציבור נדחים נאמר רק בטמא מת, אך בשאר הטמאים אף ציבור נדחים. ולשונו היא: "מן הש"ס מוכח הכי

(1) יפה עינים (פסחים צג, א ד"ה אלו), אבי הנחל (לר' יהושע איזיק מסלונים; דרוש יג לשבת חנוכה, מט ע"ד), אור יעקב (זלזניק; מהד' תשמ"ה, פסחים כח ד"ה והנה לפ"ד וד"ה וכן נראה). אולם היפה עינים נקט שהירושלמי חולק משום שריבה שאר טמאים לפסח שני מקרא דאיש איש, ובנוסף לכך מיעט שאר טמאים מקרא דכי יהיה טמא לנפש, ומצירוף שתי הדרשות עולה ששאר טמאים עושים פסח שני אף כשהם רוב. ולכאורה לא ברור מה ההכרח לצירוף זה, וכפי שהתבאר לעיל. ושתי הדרשות נמצאות ככתבן וכלשוונן גם בבבלי: וצ"ע.

בהדיא". ואולם נראה שיש לדון על הוכחה זו, דלכאורה ייתכן שהברייתא נמשכה אחר לישנא דקרא (במדבר ט, י): "איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחקה". וכפי שהברייתא או הגמרא ממשיכה והולכת: "למה נאמר טמא". ודווקא בשאר הטמאים נשנתה לשון רבים, שהם טמאים דעלמא. וכבר עמד בזה האור יעקב (זלזניק; מהד' תשמ"ה, פסחים כח ד"ה והנה לעיקר).

ב.

דברי הראשונים

הוכחת ר' אברהם פארדו מדברי רש"י והרמב"ם שרוב זבים עושים פסח שני

עוד כתב ר' אברהם פארדו (שם) להביא ראיה שרוב זבים שלא יכלו לעשות פסח ראשון ונטהרו לאחר מכן עושים פסח שני ממה שכתב רש"י (פסחים סז, א ד"ה אלא לעולם) שבמקרה שרוב הציבור זבים הם נדחים, ומהקשר הדברים נראה דהיינו נדחים לפסח שני^ז. וכן דייק מדברי הרמב"ם (הל' ק"פ ז, א) שכתב על הא דיחיד נדחה לפסח שני ואין ציבור נדחים ש"דבר זה בטומאת המת בלבד", ומשמע

ז. ז"ל רש"י (עם ביאורים במוסגר): "אלא לעולם מקרא קמא, וכדדייקינן: איש נדחה ואין ציבור נדחין, ודקשיא לך אימא ציבור כלל לא - אם כן [דהיינו, אם היינו נוקטים שציבור טמאי מת אינם עושים לא פסח ראשון ולא פסח שני], דדיוקא דממעטינן ציבור מהאי דינא [דהיינו הדיוק מ'איש'] לחומרא ממעטינן, למאי הילכתא כתב לנפש למעוטי זבין ומצורעין? לכתוב טומאה סתם, דנשמע דבכל טומאות יחיד נדחה לשני וציבור לית להו תקנתא. דעל כרחך לנפש למעוטי זבין ומצורעין אתא, ולאחמורי עליהו [דהיינו, להחמיר על ציבור זבים ומצורעים יותר ממה שמחמירים על ציבור טמאי מתים], ואי לגבי ציבור לא מחמירו עליהו ולמימר דבטומאת מת הוא דאין ציבור נדחין אלא עושין פסחיהן בטומאה אבל בטומאת זיבה וצרעת אפילו ציבור נמי נדחין [המילים המודגשות הן פירוש החומרא שאותה מחמירים עליהם לפי האפשרות שטומאת מת הותרה בציבור ושאותה לא מחמירים עליהם לפי האפשרות שציבור טמאים בכל טומאה שהיא אינם עושים לא פסח ראשון ולא פסח שני], לגבי מאן מחמיר עליהו? וכי תימא לגבי יחיד מחמיר עליהו, וקאמר טמא נפש הוא דאית ליה תשלומין לשני, אבל זב ומצורע אפילו נטהר בשני לית ליה תקנתא בתשלומין - והתניא: יכול לא יהו חייבין לפסח שני אלא טמא נפש כו", עכ"ל. ומזה הוכיח שאותה דחייה שציבור טמאי מת התמעט ממנה, דהיינו דחייה לפסח שני, היא הדחייה המתקיימת בציבור טמאי זיבה. וזו החומרא שמחמירים בהם, שהם אינם עושים פסח ראשון בטומאה אלא נדחים ממנו. והבין ר' אברהם פארדו דהיינו שהם נדחים לפסח שני.

האוצר ◆ גיליון ט"ו

שבשאר טומאות גם ציבור נדחים מפסח ראשון, והיינו נדחים לפסח שני^ח. ולפי זה יוצא שכל מניעה שמנעה מהציבור לעשות פסח ראשון ולא הייתה טומאת מת (או דרך רחוקה) אינה מפקיעה את הציבור מעשיית פסח שני. ונראה שסברת הדבר היא שמכיון שבציבור זבים לא אמרינן טומאה הותרה בציבור, לכן חוזר דינם להיות כיחידים והם עושים פסח שני.

במאירי ובר"י מלוניל מבואר שרוב זבים אינם עושים פסח שני

ואולם ישנם מקורות הפוכים מזה בדברי הראשונים שכנראה לא עמדו לנגד עיניו של ר' אברהם פארדו. הר"י מלוניל (עט, א ד"ה נטמא קהל) כתב: "אם היו רובן זבין או טמאי שרץ, אין עושין לא את הראשון ולא את השני". וכן כתב במקום נוסף (שם צה, ב ד"ה הפסח). וכן כתב המאירי (פסחים סט, ב ד"ה כל שהציבור):

כל שהצבור הופקע מפסח ראשון כגון שהיו רובם זבים ומצורעים וכיוצא באלו אף על פי שמיעוטן טמאי מתים הרי הצבור כלו ומעוטו נדחה כל אותה שנה מקרבן הפסח, שרוב הצבור נדחה מפסח ראשון שלא הותרה טומאה בצבור אלא בטומאת מת ונדחו מן השני שאין צבור נדחה לפסח שני, ואף המיעוט של טמאי מתים נדחין מן הראשון שאין טומאת מת דחוייה אצל יחידים וכן נדחו מן השני שכל שלא עשו הצבור את הראשון אף יחידים אין עושין את השני.

ומבואר בדבריו להדיא שרוב צבור זבים שנדחו מפסח ראשון, נדחו "כל אותה שנה מקרבן הפסח". וכן כתב בשני מקומות נוספים (פ, א ד"ה כבר ביארנו שאין הטומאה; צה, ב ד"ה פסח)^ט. וכן כתב המנ"ח (שפ, יב ד"ה היו רובם) מדנפשיה^י.

ח. ז"ל הרמב"ם במלואה: "רבים שהיו טמאי מת בפסח ראשון אם היו מיעוט הקהל הרי אלו נדחין לפסח שני כשאר הטמאים אבל אם היו רוב הקהל טמאי מת או שהיו הכהנים או כלי שרת טמאים טומאת מת אינן נדחין, אלא יקריבו כולן הפסח בטומאה הטמאים עם טהורים, שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם יחידים נדחים ואין הצבור נדחה, ודבר זה בטומאת המת בלבד כמו שביארנו בביאת המקדש".

ט. אולם בנוגע למקרה ששליש טהורים, שלישי זבים ושליש טמאי מת, כתב המאירי (פ, ב ד"ה היו) שטמאי המת אינן עושים פסח שני משום שאין רוב ציבור נדחים ואילו הזבים עושים פסח שני. וצ"ע מאי

דחיית ההוכחה מדברי רש"י והרמב"ם

ומה שהוכיח מהרמב"ם לכאורה אינו מוכרח, ואפשר בלא דוחק לפרש שכל כוונת הרמב"ם היא לומר ש"דבר זה בטומאת מת בלבד שיקריבו טמאים", כלשון הסמ"ג (עשין רכד) שהביא את דבריו, ולא לקבוע גדרים בהלכות פסח שני. ואדרבה, ממה שכתב הרמב"ם: "כפי שבארנו בביאת המקדש" יש להכריח שזו כוונתו, שהרי בהלכות ביאת מקדש (ה, יב) אינו עוסק כלל בהלכות פסח שני אלא רק בעצם החידוש שטומאה דחוייה בציבור^(א).

וגם בדעת רש"י ניתן להבין שהמשותף ליחיד טמא מת ולרבים טמאי זיבה הוא שהם נדחים מפסח ראשון, ולעניין זה כללם רש"י בחדא מחתא, אף שלעניין פסח שני יש ביניהם הבדל. ואף שניתן להבין שההשוואה היא גם לעניין פסח שני, מכל מקום אין בזה הכרע. וכן כתבו האור יעקב (שם ד"ה והנה חזינא) והשערי היכל^(ב) (מערכה קט הערה 10) לדחות ראייתו. ואפושי פלוגתא בין הראשונים לא מפשינן.

אולמיהו דזבין על טמאי המתים. ויעוין בזה בקובץ תשובות (אלישיב; ד, רכט) ובשערי יצחק (פלאקסר; פסחים ח"ב סי' לח אות ג) ובאור יעקב (שם ד"ה אולם).

(י). ויש לציין שבדברי ר"ח בעניין זה ישנן שתי גרסות: בכי"מ (ומשם בדפוס וילנא) הנוסח הוא: "דקיימא לן כל היכא דלא עבוד צבור בראשון לא עבוד צבור בשני", ובכ"ז (ומשם בנוסח הפנים במהד' לב שמח) הנוסח הוא: "לא עבוד יחידים בשני". והנוסח השני נראה מדויק יותר משום שבגמרא דובר רק על טמאי המת, וגם ברמב"ם שהלך תמיד בעקבות ר"ח הלשון היא: "שאינ היחידים עושין את השני אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון, וכאן הואיל ולא עשה רוב הקהל בראשון לא יעשו אלו המיעוט הטמאים למת את השני". ומכל מקום אין בזה הכרע גמור כנגד נוסח כ"מ, ולפיו מבואר בר"ח שגם הזבים אינם עושים פסח שני.

(יא). ויעוין עוד במנחת אשר (פסחים עד, ד"ה אך) שכתב: "ולבי אומר לי דאם האמת כן, דבטומאת זב אף ציבור נדחה לפסח שני, הוה ליה להרמב"ם להשמיענו דבר זה בהדיא, ומדשתקי רבנן שמע מינה לא ניחא להו בההוא מילתא, אלא דאין ציבור נדחה כלל לפסח שני בכל ענין שהוא". והמשיך והוכיח כן גם מהפניית הרמב"ם לדבריו בהל' ביאת מקדש וכמו שנתבאר.

(יב). וז"ל: "אינו מוכרח. אמנם בלשוננו כיום "דחייה" פירושה העתקה לזמן מאוחר יותר, אבל בלשון חז"ל מצינו פעמים רבות במובן של ביטול, כמו "עשה דוחה לא תעשה", "ע"כ. וכן פיקוח נפש דוחה שבת וטומאה דחוייה בציבור ועוד רבים".

הוכחה מדברי הרי"ד שרוב זבים עושים פסח שני ודחייתה

ומדברי הרי"ד (פסקים, פסחים זה ע"ב) היה מקום להוכיח שרוב זבים נדחים לפסח שני, שהרי כתב:

אם היו רוב ציבור טמאין ועשו פסח בטומאה לא יאכלו ממנו זבין וזבות, דאיש כי יהיה טמא לנפש כתיב, דווקא בטמא נפש הותרו הציבור ולא בשאר טמאות, ונדחין בפסח שני.

ומפשטות דבריו היה ניתן להבין שברוב טמאים בטומאה שאינה טומאת מת, נדחים לפסח שני. אך גם בזה אין הכרע, דניתן להבין שדבריו מוסבים על אותם זבים וזבות מסוימים שעליהם מדובר במשנה שאותה בא לפרש, שהם מיעוט ביחס לרוב טמאי המתים, דלא תימא דאגב רוב טמאי מתים יעשו גם מיעוט זבים וזבות פסח ראשון, ולא דיבר על מקרה של רוב זבים וזבות כלל.

דין פסח שני ברוב זבים נלמד מרוב טמאי מתים וממילא אין לך בו אלא חידוש

ולכאורה יש הכרח פשוט לדברי הרי"ד מלוניל והמאירי מדברי הברייטא (פסחים סו, א):

יכול לא יהו עושין פסח שני אלא טמאי מתים ושהיה בדרך רחוקה, זבין ומצורעין ובוועלי נדות מניין? תלמוד לומר איש איש.

הרי שפסח שני חידוש הוא ואין לך בו אלא חידוש, ועצם הדין שזבים עושים פסח שני אינו ברור מאליו אלא נלמד מילפותא זו. ודיו לנלמד מטומאת מת להיות כטומאת מת – מה בטומאת מת דווקא איש עושה פסח שני ולא ציבור, אף בטומאת זיבה איש עושה פסח שני ולא ציבור. אלא שבנוסף לזה נאמר בדרשה הדין שציבור עושה בטומאה, והוא לא נאמר אלא בטומאת מת. וגם בזה כבר עמד האור יעקב (שם ד"ה והנה נוסף):

הרי אי לאו פרשה זו לא ידעינן כלל ענין פסח שני. ואם כן ממה נפשך: אם שאר טמאין ושאר סיבות נכללו בפרשה זו, הרי ממילא גם בהם נוהגת

הלכה זו דאין ציבור עושין פסח שני. ואם לא נכללו, מנלן דבכלל הן עושין פסח שני אפילו כשהן יחידין.

ג.

שיטת המנחת חינוך

חידוש המנחת חינוך שמאופן חישוב רוב טמאים עולה שדיני רוב ומיעוט נאמרו רק בטומאה

והנה, בנוגע לאופן חישוב רוב טמאים בפסח ראשון נאמר בגמרא (פסחים צד, ב): "אמר רבי יצחק בר רב יוסף: בטמאים הלך אחר רוב העומדין בעזרה". ובירושלמי (פסחים ז, ו) נאמר: "לטומאה הילכו אחר רוב נכנסין לעזרה. מה בכל כת וכת משערין, או אין משערין אלא כת הראשונה בלבד? אמר רבי יוסה ברבי בון: עד שהן מבחוץ הן משערין עצמן". ועל פי זה כתב הרמב"ם (הל' ק"פ ז, ו): "משערין בכל הנכנסים לעזרה; ועד שהן מבחוץ קודם שתכנס כת הראשונה משערין אותן". ומכל זה עולה שחישוב רוב טמאים נעשה על פי האנשים הנמצאים בירושלים ויכולים לעשות את הפסח, ולא על פי ספירת הטמאים בכל ישראל. ועל פי זה כתב המנחת חינוך (שפ, יג ד"ה ולפי):

נראה ברור אם יבנה הבית במהרה בימינו בין ב' הפסחים, עיין בש"ס דר"ה (ל, א-ב) גבי עומר דאיבני בחמיסר – כיון דבראשון לא היו ישראל שם ולא היה מקדש, אין חילוק בין רוב למיעוט, אם כן כל ישראל חייבים לעשות פסח שני כמו גרים הרבה, כי דינים אלו דרוב ומיעוט הם רק העומדים חוץ לעזרה כמבואר בר"מ ובש"ס ובירושלמי אבל באין עומדים ואין בית המקדש אין החשבון הזה וכל ישראל יעשו פסח שני, כנ"ב. ואני כותב זה בין שני הפסחים, יהי רצון שיבנה מהרה קודם פסח שני ונוכה ונעשה הפסח שני אמן ואמן. שוב אחר זמן רב ראיתי בירושלמי פרק מי שהיה שהוא פלוגתא דתנאי אם יבנה בית המקדש בין פסח א' לפסח שני דחד אמר דיקריבו ישראל פסח שני וחד אמר דלא יקריבו, ע"ש^(ג).

(ג). בשולי הדברים יצוין כי המנ"ח במצוה זו כתב חלק מההערות בקיצור ובלי להיכנס לעומקן של הסוגיות, ובסוף דבריו אף מסר מודעה: "והנה במצוה זו הפסקתי הרבה פעמים וכתבתי בלא עיון, ועוד

וטענתו היא שיישום הדין שאין רוב ציבור נדחים הוא שכאשר יש רוב טמא בפסח ראשון הוא עושה את הפסח ולא נדחה, ואילו כאן לא נעשה פסח ראשון כלל, ולא היה רוב ציבור שבידו לעשות פסח ראשון. והדברים שונים בסגנונם מדברי ר' אברהם פארדו, אך מביאים למסקנה דומה שאם פסח ראשון לא נעשה מסיבה שאינה טומאה, רשאים רוב הציבור לעשות פסח שני ואף מוטלת עליהם חובה לעשות זאת. אך בשונה מר' אברהם פארדו, שנקט כדעת אביו החסדי דוד בהבנת התוספתא (ויעוין בזה לעיל הערה א) ובכך דחה את הצורך להכריע כרבנן דר' יהודה, המנחת חינוך ביטל את דבריו מפני דברי התוספתא, כפי שהבינה.

קשיים בדברי המנחת חינוך

ואולם נראה שלא בכדי נחלקו בזה תנאים וכפי שסיים המנ"ח, ולא בכדי הוכרע שלא כדברי המנ"ח, וסברת ת"ק דר' יהודה היא דשורשם של "דינים אלו דרוב ומיעוט" הוא היסוד שיחיד נדחה ואין ציבור נדחה, דהיינו: כל החידוש שיש מציאות של פסח שני לא נאמר לציבור אלא ל"איש" – איש נדחה ואין ציבור נדחין (פסחים סו, ב). וממילא מה לי דחייה מפני טומאת מת, מה לי דחייה מפני סיבה אחרת – בכל מקרה אין פסח שני בציבור. וכפי שהתבאר לעיל שגם רוב זבים שנדחו מפסח ראשון ונטהרו אינם עושים פסח שני, וכאמור שם, אף המנ"ח עצמו נקט כן. וכעין זה תמה על המנ"ח בספר קנין תורה בשמעתתא (בהעלותך ד, ד): "והדבר פלא מנין לקח להכריע בזה כר' יודה נגד הסתמא דת"ק, ולא ביאר שם כלל מאי עדיפותא בזה מהך דהיו כל הציבור זבין בפסח ראשון ונטהרו דאין עושין את השני, ואם כן הוא הדין בנבנה בית המקדש קודם פסח שני"¹⁷.

ואין מקום לומר שכל הילפותא לא נאמרה אלא למקרה של "דחייה" ולא למקרה של "ביטול": ראשית, נראה שאין הבדל בין דחייה לביטול, ובשניהם מה שקורה בפועל הוא שפסח ראשון אינו קרב, ואלו שמות שונים לאותה מציאות

חזון למועד בעזה"י אשנה פרק זה", וכן: "ויש להאריך הרבה אך כבר כתבתי שאני כותב בלא עיון ובאתי רק להזכיר ובעז"ה אשנה מצוה זו".

יד). אך למעשה צידד בדברי המנ"ח מטעם אחר, וכפי שהתבאר לעיל (הערה 1). ויעוין עוד בבית יצחק (שמלקס; ב, קמח, ט) ובעקבי חיים (קלאפהאלץ; סי' ס) דשקלו וטרו בדברי המנ"ח.

בדיוק. גם כשפסח ראשון לא קרב מפני הטומאה ניתן לקרוא לזה ביטול; וגם כשהוא לא קרב מפני שגויים או יהודים שאינם שומרים מצוות שולטים על מקום המקדש, ניתן לקרוא לזה דחייה. שנית, אי איתא שהדין דאיש נדחה אינו מתייחס למציאות של ביטול אלא רק למציאות של דחייה, אזי אין שום מקור לכך שניתן לעשות פסח שני במקרה של ביטול, לא לציבור וגם לא ליחיד. דהא פסח שני חידוש הוא, ואין לך בו אלא חידוש. ומלבד כל זה, הרי המקור לדברי ר' יהודה הוא המסופר על חזקיהו, ושם ברור שרוב ציבור נדחו מפני הטומאה לשיטתו. ואם כן אין מקום לומר שגם לדידן, דקיי"ל שציבור אינם נדחים אלא עושים בטומאה, הם יעשו פסח שני במקרה שלא עשו את הראשון כלל^{טו}. ועל כרחנו אין לחלק בדעת ר' יהודה בין ציבור שנדחה מפסח ראשון מפני הטומאה לציבור שנדחה ממנו בגלל סיבה אחרת, ובכל אופן הציבור עושה פסח שני. וממילא ההכרעה בגמרא ובפוסקים שטומאה דחוייה בציבור מהווה הכרעה שלא כר' יהודה.

ועל כרחנו הדין דהלך אחר רוב העומדים בעזרה לא בא אלא לקבוע כיצד מחשבים רוב וכיצד מחליטים אם לעשות פסח ראשון בטומאה או בטהרה. אך אין בזה שום נגיעה לכלל שאין רוב ציבור נדחים, ובנידון דידן שכל הציבור לא עשה פסח ראשון, אין לך רוב ציבור גדול מזה. ויעוין עוד באור יעקב (שם ד"ה והנה ראיתי) ובאבי עזרי (הל' ק"פ ז, ד) ובמנחת אשר (פסחים, עד) שהקשו על המנ"ח כעין זה וקושיות נוספות.

קושי בהכנת המנחת חינוך בדין דרך רחוקה לפי דרכו

ובאמת המנ"ח, לשיטתו, כתב שם לחדש שאם רוב הציבור היו בדרך רחוקה ומיעוט עשו פסח ראשון, יכולים רוב הציבור לעשות פסח שני. וזה לכאורה קשה מאוד, שהרי התורה לימדה בחדא מחתא את דין הטמא והעומד בדרך רחוקה (במדבר ט, י-יא): "איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם או לדרתיכם

טו). ואולם במשך חכמה (במדבר כח, טז) כתב: "ואם ניתן רשות אחר הפסח, ונבנה בית המקדש קודם פסח שני, סבר ר' יהודה דהצבור עושים בפסח שני, דאם הם טמאים עושים הראשון, אבל כיון שלא היה בית המקדש, עדיפא מאילו היו זבים בפסח ראשון. ואין כאן המקום להאריך", ולא זכינו שיאריך, וחבל על דאבדין. וצ"ע.

ועשה פסח לה'. בחדש השני", ולדבריו יוצא שהדין דאיש נדחה ואין ציבור נדחה לא נאמר אלא בדחייה מחמת טומאה ולא בדחייה מחמת דרך רחוקה. וצ"ע.

ד.

שיטת הרבי מליובאוויטש והאדמו"ר מבעלזא

הרבי מליובאוויטש מבין שלפי הירושלמי אם נבנה הבית בין פסח ראשון לשני עושים פסח שני

הרבי מליובאוויטש (לקוטי שיחות ח"ב עמ' 218-221; ונדפס גם בספר שערי הלכה ומנהג או"ח ח"ב סי' ריב"ט) כתב שיש לעשות פסח שני במקרה שהדבר יתאפשר, ואף שהראשון לא קרב כלל^(ז). ובתחילת דבריו כתב שכך היא דעת הירושלמי ולכן יש לבאר באופן זה גם את דברי הבבלי אף אם בדוחק. וכעין זה כתבו בספר אור פני יהושע (ליקוטי מאמרות סי' ט' עמ' קיח) בשם ר' יהושע מבעלזא ואביו רב שר שלום מבעלזא, שלפי הירושלמי אם ייבנה הבית בין פסח ראשון לשני, נקריב פסח שני^(ח).

טז). וכן בספר חידושים וביאורים בש"ס (סי' ט, ובנספח לסי' ט בסוף הספר), ושוב בספר שולחן מנחם (או"ח סי' רנג).

יז). ולשונו בריש הדיון היא: "שאלה הלכה למעשה", אך הרבי לא הרבה להכריע למעשה בשאלות הלכתיות שאינן נוגעות למנהגי חב"ד, ובפרט לא בשיחותיו, ולא ברור אפוא אם כוונתו בדבריו לפסוק הלכה למעשה או רק לדון לפלפולא בשאלה זו.

יח). וכן הובאו הדברים בהגדה של פסח קול יהודה (עמ' קס) ובבית ישראל (טויסיג; בהעלותך עמ' מ-מא) ובשו"ת בית יחזקאל (מיכלזון; סי' סא) ובקובץ אוריתא (ו, עמ' רנא). וכן נקט בשו"ת דברי ישראל (וועלץ; א, ל; שם ב, ליקוטי תשובות, י; שם, עב; ושם ג, יט). וכן כתב גם בשו"ת זכרון יהודה (גרינוואלד; א, קסו), אך לא הזכיר את התוספתא ואת הירושלמי ולא העלה על לבו לחלק בין יחיד לציבור (ומה שנזכר בדבריו ספר "זכרון יהודא", הכוונה לספרו של ר' מנחם אייזנשטטר, מאמר ירח זיו וימי הקיץ עמ' עו). ומקורות נוספים בזה צוינו בספר ליקוטי הערות על תשובות חת"ס (גולדשטיין; יו"ד סי' רלג אות כב ד"ה ובתל) ובקובץ נחלת צבי (יא, עמ' קא).

יט). ויש להעיר שהאור פני יהושע כתב את דבריו ליישב מה שכתב החת"ס (שם) שי' אייר הוא יום ביקור פסח שני, דלכאורה מפורש בגמרא (פסחים צו, א) שפסח שני אינו טעון ביקור. וכתב לחדש שבמקרה

לכאורה מהירושלמי נראה להיפך מזה

וצ"ע למה כוונתם, דלכאורה בירושלמי הובאה מחלוקת התנאים, ויחיד ורבים הלכה כרבים, וכפי שכתבו בפשטות ההיכל יצחק והקול מבשר והמועדים וזמנים הנ"ל. ואדרבה, דברי התוספתא והירושלמי הם המקור המרכזי לכך שכשמתאפשר לעשות פסח שני אחר שלא התאפשר לעשות פסח ראשון, אין לעשות פסח שני. וכבר התקשה בזה במועדים וזמנים (שם), אחר שהביא את דברי מהר"י מבעלזא. וכן התקשה בהערות הגרי"ש אלישיב (פסחים פ, א ד"ה אמנם תירוק; וכעין זה שם עו, ב על תוד"ה קמ"ל), אחר שהביא את הדברים בשם ר' ישכר דב מבעלזא, בנו של ר' יהושע מבעלזא, יעוין שם. וצ"ע^ט.

שלא נעשה כלל פסח ראשון, השני טעון ביקור. ובטעם הדבר כתב שהפטור מביקור הוא משום שבסתמא דמילתא יש בפסח שני מעט קרבנות ולכן יש שהות לבקר לאחר י' אייר, אך כשכל ישראל עושים פסח שני אין שהות ולכם צריכים לבקר ארבעה ימים קודם. ולכאורה זהו דוחק, דמהיכא תיתי שיהיה חילוק בין סוגים שונים של פסח שני לעניין ביקור אחר שאין כל מקור לכך. ומהיכא תיתי לדרוש טעמא דקרא ולומר שהביקור ארבעה ימים מראש קשור לכמות האנשים. ויתירה מזו יש להקשות, שהרי בפסח ראשון הנעשה כהלכתו התורה ציוותה על כל ישראל לבקר את פסחיהם ביום אחד, הוא יום י' ניסן, ועל כרחנו שלא חששה התורה מכך ש"אין שהות ביום אחד" לבקר את כל הקרבנות. וצ"ע. ויעוין עוד בדברי ישראל (שם) שכתב בדומה לדברי האור פני יהושע אך בסגנון אחר. ובאוצרות הסופר (יח, עמ' מט) הביא מקור מדברי המיוחס לרשב"א (מנחות מט, ב ד"ה שמירה) לכך שהדין שפסח שני אינו טעון ביקור נובע מכך שהוא קרבן יחיד. ואולם דברי המיוחס לרשב"א נאמרו על פסח בכללותו ולא על פסח שני, וכפי שהארכתי בשיטתו במאמרי: 'דין ביקור בתמיד ובפסח', מעלין בקודש כח עמ' 38-40. ושם צוין כי הקביעה שפסח שני טעון ביקור מופיעה גם בדברי המאירי (פסחים צו, א ד"ה וזה).

יט). ובספר דף על הדף (פסחים קטו, א ד"ה אמרו עליו על הלל) כתב ליישב קושי זה, "דהנה התוספתא (פ"ט דפסחים) תולה דין זה במחלוקת רבי ור' נתן בגר שנתגייר בין ב' פסחים, ובדין ההוא פוסק הרמב"ם (בפ"ה דק"פ ה"ז) דחייב להביא פסח שני, הכא נמי בדין הנ"ל כך קי"ל. ודו"ק". וכן כתב בשו"ת עני בן פחמא (סי' כט) שהמחלוקת תלויה זו בזו, ומכוח זאת הכריע שעושים פסח שני גם אם לא נעשה פסח ראשון.

ואולם לא ברור איפה התוספתא "תולה" את הדינים זה בזה, והנה לשונה במלואה: "גר שנתגייר בין שני פסחים צריך לעשות פסח שני דברי ר', ר' נתן אומר: אין צריך לעשות פסח שני שכבר לא נתחייב בראשון. ניתן להן לישראל לבנות בית הבחירה - היחיד עושה פסח שני ואין הצבור עושה פסח שני; ר' יהודה אומר: אף הצבור עושה פסח שני. אמר ר' יהודה: מעשה בחזקיה מלך יהודה שהעשה את הצבור לעשות פסח שני שנאמר כי מרבית העם רבת מאפרים וממנשה מיששכר ומזבולון לא הטהרו וגו'", ע"כ. הרי שהתוספתא לא תלתה, ולא קישרה בין המקרים בלשון "וכן היה ר' נתן אומר" או כעין זה. ואמנם בהגהות הגר"א (אות ז) כתב להגיה מעין זה, אך בכתבי היד של התוספתא הנוסח הוא כלפנינו. ובתוספתא כפשוטה כתב על כך שפעמים רבות נראה שאין כוונת הגר"א להגיה אלא לפרש. ויש גם כמה

ומלבד זה, לפי הבבלי (סנהדרין יב, א-ב) ר' יהודה למד מחזקיהו שמעברים את השנה מפני הטומאה, ולפי זה נראה שפסח חזקיהו היה פסח ראשון ולא פסח שני. ולכאורה זה מחליש עוד יותר את האפשרות להתבסס על דעת ר' יהודה שבתוספתא ובירושלמי. ויעוין בזה בהר המוריה (הל' ביא"מ ד, יז). ויעוין עוד בשבח נעורים (שטיינר; פרשת בא עמ' פ-פא) שהתקשה בדברי האדמו"ר מבעלזא מצד אחר.

קושי בחילוק בין אי-עשיית פסח ראשון מפני טומאה ובין אי-עשייתו מפני יד האומות

ובהמשך דבריו כתב הרבי מליובאוויטש לחלק בין מקרה שבו רוב ציבור טמאים למקרה שבו לא נעשה פסח "מצד סיבה צדדית וכמו בנידון דידן שאי עשיית הפסח בראשון הוא מפני יד האומות ולא מצד עיכוב התורה". וכעין זה כתב הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ד, רכט ד"ה והנה לכאו'). ולכאורה לא ברור מה החילוק בזה וכיצד הוא מועיל, וכפי שהתבאר לעיל שלכאורה דחייה וביטול הם שמות שונים לאותה מציאות ולא הגדרות שונות ביסודן. והדין דאיש נדחה ואין ציבור נדחים אינו פרט צדדי בגדרי הדחייה אלא חלק בלתי נפרד מהגדרתו של פסח שני².

סיבות להבין שהמחלוקת אינן תלויות זו בזו: ראשית, בדברי רבנן מבואר שהסיבה שאין עושים פסח שני היא שמדובר בציבור ולא ביחיד, "ואין הצבור עושה פסח שני", וזו סברה שונה לחלוטין מסברתו של ר' נתן "שכבר לא נתחייב בראשון". שנית, בירושלמי הובא רק הסיפא של הלכה זו בתוספתא, והלשון היא סתמית ואין שום רמז לכך שהדעה שהובאה בסתמא כדעת חכמים היא בעצם דעת ר' נתן. (כ). ובהקשר זה יש לדון על עניין נוסף שמוזכר בדברי הרבי (שם עמ' 222-223), דבשנים הראשונות לאחר מלחמת ששת הימים הורה לצאת מירושלים בי"ד ניסן ובי"ד אייר כדי שלא להתחייב בפסח, ומבואר שם (עמ' 216) שבשנת תשל"ה שינה את הוראתו ואמר שאין צורך לצאת מירושלים משום שבכל מקרה אין אפשרות להקריב קרבן. ויש להתבונן בטעמה של ההנהגה הראשונה, דלכאורה ממה נפשך: אם סבר שיש אפשרות או ספק-אפשרות וממילא יש חיוב או ספק-חיוב להקריב קרבן פסח, מדוע הורה לצאת מירושלים ולא הורה להתאמץ בכל דרך להקריב את הקרבן. ואם סבר שכבר אז לא הייתה אפשרות להקריב קרבן פסח, אזי יש להבין מה התחדש בשנת תשל"ה שאז כתב "נשתנה המצב ואין עתה היכולת", הרי כבר לפני כן לא הייתה יכולת. ואולי יש ליישב בדוחק שסבר שיש אפשרות רחוקה

**דברי הרבי מליובאוויטש בעניין השלכתו של חיוב הכרת שקיים בפסח
על הנידון דידן**

ובכלל דבריו כתב הרבי "יסוד" כלשוננו, שמכיון שביטול פסח הוא "ענין דשייך בו כרת", יש לתת משקל גדול לאפשרות המצריכה והמאפשרת להקריבו. ויש להעיר שכרת הוא רק למי שמבטל את המצווה בזדון, כמבואר ברמב"ם (הל' ק"פ א, ב; ה, ב). ואם כן כשדנים דיון הלכתי ברור שעונש כרת אינו עומד על הפרק, דלא ברשיעי עסקינן. ואולי יש לומר שאף הרבי לא התכוון לומר שיש בזה חיוב כרת כפשוטו, אלא לומר שהעובדה שמי שהזיד ענוש בכרת מעידה על חומרת מצווה זו גם בשוגג. אך מלבד מה שלשונו שם היא "לתא דמזיד", נראה שגם לגופו של עניין אין בזה כדי ליישב את דברי הרבי, שהרי כנגד העובדה שהמזיד בכרת ישנה חומרה גם לאידך גיסא, שלפי האפשרות שאין לעשות פסח שני כשלא נעשה פסח ראשון יוצא שהמקריבו הקריב חולין בעזרה, ועבר בקום עשה על לאו דאורייתא. ושב ואל תעשה עדיף. וכל הצד הזה לא נזכר כלל בדברי הרבי, ולכאורה נראה שהוא לא פחות משמעוטי מהצד של הכרת. ואדרבה, לסברה דשב ואל תעשה עדיף קיים מקור ברור בדברי התנאים והוא מקובל להלכה (ראה משנה זכחים פ, א ובעוד מקבילות רבות בתוספתא ובתלמודים ובמדרשים), ולכן נראה ששב ואל תעשה עדיף גם במקרה של ביטול מצוה שאם הייתה מתבטלת במזיד היה עונש כרת. וכל שכן לפי המתבאר שבנידון דידן אין כאן ספק אלא הכרעה ודאית שציבור אינם עושים פסח שני כשלא נעשה פסח ראשון.

להקריב קרבן פסח, ומכיון שהיא רחוקה אין חיוב להתאמץ לממש אותה, אבל יש חיוב או עניין להחליש את גודל החיוב מכיון שזה אפשרי בקלות. ועוד ייתכן שלא היה מוכרע לו אם אפשר ואם נכון להקריב קרבן פסח בגלל שיקולים שונים שלא פירט, כגון חשש שאנשים ייכנסו למקום המקדש בטומאה או חוסר בבירורי הלכה הנדרשים להקרבת קרבן פסח. וצ"ע.

וראה עוד במאמרי: 'טהרת נשים לקרבן פסח – שימוש באמצעים פרמקולוגיים', אסיא צה-צו (תשע"ה) עמ' 123-134, ובעיקר בעמ' 125 הערה 5, שם התבאר שדין דרך רחוקה אינו פטור אלא אנוס, ולכן הנמצא בדרך רחוקה זמן מה לפני פסח ובאפשרותו להספיק להתקרב ולבוא לירושלים מחויב מדאורייתא לעשות זאת, שהרי אינו אנוס. וכל שכן שאסור לצאת מירושלים כדי להימנע מהקרבת קרבן פסח. ולפי זה יש צורך להבין מכיוון נוסף את ההוראה לצאת מירושלים לאחר מלחמת ששת הימים. וצ"ע.

ה.

אין לחלק בין מקרה שבו כל הציבור באים לעשות פסח שני למקרה שבו מיעוטם באים

והיה מקום לומר שכל זה כשציבור באים לעשות פסח שני, אך אם מסיבה כלשהי רוב הציבור אינו עושה לא ראשון ולא שני, היחידים רשאים לעשות פסח שני. וכגון שרוב הציבור חוששים שאיננו יודעים את מקום המזבח או את אופן צביעת התכלת בבגדי כהונה וכדומה וישנם יחידים תלמידי חכמים שעיינו בסוגיות אלו והגיעו למסקנה שמעיקר הדין אין צורך לחשוש לחששות אלו, היה מקום לומר שבמציאות כזו היחידים אלו רשאים וצריכים לעשות פסח שני.

אולם נראה לכאורה שאין לומר כן, שהרי כאמור, כשלא נעשה פסח ראשון על ידי רוב ציבור אף היחידים אינם עושים פסח שני. ומלבד זאת, הרי משמעות הדין שאין ציבור נדחים אינה רק שבפועל הם אינם עושים אלא גם ובעיקר שהם אינם מצווים. ההלכה אינה מתארת מצב, אלא קובעת כיצד לנהוג. וממילא הציבור אינו מצווה, ולא רק שבפועל אינו עושה פסח שני. וברור שאם הציבור אינו מצווה אזי גם כל אחד מהיחידים אינו מצווה, דלכאורה לא יעלה על הדעת שהציבור פטור אך היחידים חייבים לקיים את המצווה ולדאוג שהם יישארו יחידים ולא יהיו רוב.

סיכום

מן האמור נראה שהדין הוא שציבור אינם נדחים לפסח שני, ואין חילוק בין דחייה מפני טומאת מת לדחייה מסיבה אחרת. וגם אין חילוק בין מקרה שבו קרב פסח ראשון למקרה שלא קרב. וגם אין חילוק בין מקרה שבו השאלה נוגעת לרוב הציבור למקרה שבו רוב הציבור בכל מקרה לא יעשה פסח שני אף שלא עשה את הראשון ורק יחידים מתעניינים בכך.

ולכן נראה שאין להקריב פסח שני אם לא קרב פסח ראשון לפניו, ואם בשנה מסוימת לא יתאפשר להקריב פסח ראשון אך יתאפשר להקריב פסח שני - יש להימנע מהקרבנו באותה שנה.

ויהי רעוא שנזכה שהדברים יתבררו על ידי גדולי התורה וההוראה, ונזכה להכרעתם בעניינים אלו להלכה ולמעשה.

